

Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o strancima BiH u skladu s pravnom stečevinom Europske unije

Vladana Vasić

Sarajevski otvoreni centar

www.soc.ba

www.lgbti.ba

Sarajevo, septembar, 2017.

ISSN 2303-6079

Sadržaj

1. Uvod: O Zakonu o strancima BiH	3
2. PRAVNA STEČEVINA EUROPSKE UNIJE I DOBRE PRAKSE IZ REGIJE	5
3. PRIJEDLOG AMANDMANA NA ZAKON O STRANCIMA BIH	7
<i>I Zabrana diskriminacije</i>	7
<i>II Članovi porodice</i>	8
<i>III Zaštita žrtava trgovine ljudima</i>	10
<i>IV Zaštita u postupku vraćanja</i>	12
<i>V Besplatna pravna pomoć</i>	14
<i>VI Zaštita temeljnih ljudskih prava u postupku protjerivanja</i>	16
4. POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE	18
5. O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU	20
6. O AUTORICI	21

 HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
BOSNA I
HERCEGOVINA

 SARAJEVSKI
OTVORENI
CENTAR

Edicija Human Rights Papers Sarajevskog otvorenog centra
Broj izdanja: 29

Naslov:	Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o strancima BiH u skladu s pravnom stečevinom Europske unije
Autorica:	Vladana Vasić
Urednica:	Inela Hadžić
Lektura:	Sandra Zlotrg
Prelom i dizajn:	Dina Vilić
Izdavač:	Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba
Za izdavača:	Emina Bošnjak

© Sarajevski otvoreni centar

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njezinih dijelova je poželjno, uz prethodno pismeno informisanje izdavača na mail: office@soc.ba.

Publikacija je rezultat rada Sarajevskog otvorenog centra na ljudskim pravima žena i LGBTI osoba, te na praćenju procesa EU integracija u Bosni i Hercegovini, koji je podržala Fondacija Heinrich Boell. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost izdavača i ni na koji način ne odražava stavove donatora.

1. Uvod: O Zakonu o strancima BiH

Zakon o strancima BiH¹ Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH usvojio je u novembru 2015. godine. Ovaj je zakon donesen zbog potrebe da se dotadašnji Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu uskladi sa pravnim nasljeđem EU, odnosno direktivama i uredbama Europske unije koje regulišu ovu oblast, ali i potrebe da se razdvoji regulacija materije koja se odnosi na azil i pružanje međunarodne pravne zaštite od pitanja kretanja i boravka stranaca u BiH. Zakon o azilu BiH² pripremljen je i u parlamentarnu proceduru upućen u isto vrijeme kada i Zakon o strancima, a usvojen je u februaru 2016. godine. Usvajanjem ova dva zakona ova su pitanja adekvatnije regulisana. Zakon o strancima BiH sveobuhvatni je zakon kojim su regulisana pitanja migracionih tokova u BiH, i, između ostalog, postupak ulaska stranaca u BiH, uključujući i vizni i bezvizni režim, izdavanje putnih isprava za strance, boravak stranaca i njihovo udaljenje iz BiH, prava i obaveze koje imaju, mogućnost rada i školovanja u BiH.

Sam Zakon usvojen je u vrlo kratkom roku uz malo rasprave u komisijama i domovima Parlamentarne skupštine BiH, te uz minimalan broj uloženi i usvojeni amandmani. Sam Zakon ima 146 članova i 9 poglavlja:

POGLAVLJE I – Opće odredbe – kojima se definiše predmet zakona, nadležne institucije, utvrđuju definicije koje se koriste u zakonskom tekstu, zabranjuje diskriminacija, utvrđuje obaveza poštivanja javnog poretka BiH, itd.;

POGLAVLJE II – Ulazak stranaca u BiH – kojim se određuje šta se smatra zakonitim, a šta nezakonitim prelaskom granice, putne isprave maloljetnika, obaveze prevoznika, uslovi ulaska, obaveze pribavljanja vize, kao i njeno važenje, poništavanje i ukidanje;

POGLAVLJE III – Putne isprave stranaca – koje regulišu vrste putnih isprava stranaca, obaveze stranaca u ovom pogledu, donošenje podzakonskih akata;

POGLAVLJE IV – Boravak stranaca u BiH – kojim se propisuju vrste boravaka stranaca, privremeni boravak, pravo na spajanje porodice, boravak na osnovu rada s dozvolom, izdavanje radnih dozvola, privremeni boravak na osnovu rada bez radne dozvole, stalni boravak, postupak odobravanja i otkaz boravka, obaveza prijave boravka, i druga pitanja koja proizlaze iz boravka stranaca na teritoriju BiH;

1 <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Zakon-o-strancima-BiH.pdf>

2 <http://sps.gov.ba/dokumenti/zakoni/Zakon%20o%20azilu.pdf>

POGLAVLJE V – Udaljenje stranaca iz BiH – kojim se definišu mjere i razlozi za protjerivanje stranaca iz BiH, zaštita stranaca od vraćanja iz BiH, prisilno udaljenje, te donošenje neophodnih podzakonskih akata;

POGLAVLJE VI – Prihvat stranaca i nadzor – kojim su uređena pitanja specijaliziranih ustanova za prihvat stranaca i stavljanje stranaca pod nadzor;

POGLAVLJE VII – Ostale odredbe: o uzimanju biometrijskih podataka, maloljetnicima, imunitetima, stranim uniformama i službenim evidencijama – kojim se uređuje obaveza stranaca da daju biometrijske podatke, boravak zbog obavljanja diplomatske službe, zaštita maloljetnika, kretanje po BiH u stranoj uniformi i centralna baza podataka o strancima;

POGLAVLJE VIII – Prekršajne odredbe – kojim su regulisane kazne za kršenje odredbi ovog Zakona i zaštitne mjere koje mogu biti izrečene u tim situacijama;

POGLAVLJE IX – Prelazne i završne odredbe – kojim su propisani rokovi za donošenje neophodnih podzakonskih akata za provođenje ovog Zakona za Vijeće ministara BiH i nadležna državna ministarstva, prestanak važenja prijašnjih propisa i stupanje na snagu.

Sam tekst Zakona u velikoj je mjeri usklađen s direktivama i uredbama Europske unije i na konkretan i korektan način definiše svu navedenu materiju. Ovaj *policy paper*, međutim, skoncentrisat će se na oblast zaštite ljudskih prava, zabrane diskriminacije, dostupnosti besplatne pravne pomoći, zaštite žrtava trgovine ljudima, zaštite osoba u postupku udaljenja u BiH, definisanja osoba koje se smatraju porodicom i imaju pravo na spajanje porodica.

Ovim prijedlogom amandmana na Zakon o strancima Bosne i Hercegovine Sarajevski otvoreni centar fokus stavlja na zaštitu marginaliziranih i ugroženih društvenih grupa, te senzibilisano postupanje institucija BiH prema ovim pojedincima, uz prepoznavanje neophodnosti sistematskog reagiranja da bi se spriječila bilo kakva diskriminacija i neravnopravnost na osnovu njihovih ličnih karakteristika, te osiguralo uživanje najvišeg stepena ljudskih prava u skladu s međunarodnim standardima i pravnom stečevinom Europske unije.

2. PRAVNA STEČEVINA EUROPSKE UNIJE

I DOBRE PRAKSE IZ REGIJE

Europska unija i njene institucije veliki dio svojih direktiva, odluka i uredbi posvetile su pitanjima prava i obaveza stranaca, kako iz drugih država članica EU, tako i stranaca državljana trećih zemalja u državama EU. Iako se veliki dio odredaba i preporuka ovih dokumenata svakako odnosi na međusobne odnose država i građana EU, te na funkcionisanje Europskog gospodarskog prostora, principi zaštite ljudskih prava stranca, posebno iz marginaliziranih i ugroženih grupa, te principi određivanja prava i obaveza stranaca u državi u kojoj borave itekako su primjenjivi i u bosanskohercegovačkom kontekstu. U kontekstu izrade ovog prijedloga amandmana korištene su sljedeće direktive, rezolucije, uredbe i odluke tijela Europske unije:

- Direktiva Vijeća 2004/38/EZ od 29. 04 2004. o pravu državljana Unije i članova njihovih obitelji o slobodi kretanja i boravka na području države članice;
- Direktiva Vijeća 2003/109/EZ o statusu državljana trećih država koji imaju stalni boravak;
- Direktiva Vijeća 2003/86/EZ o pravu na spajanje obitelji;
- Direktiva Vijeća 2004/81/EZ o odobrenju boravka državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili im je pružena pomoć da ilegalno imigriraju, a surađuju s nadležnim tijelima;
- Direktiva Vijeća 2004/83/EC o minimalnim standardima za kvalifikaciju i status državljana trećih država ili osoba bez državljanstva kao izbjeglica ili kao osoba koje na drugi način trebaju međunarodnu zaštitu ili sadržaj pružene zaštite;
- Direktiva 2008/115/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o zajedničkim standardima i postupanjima država članica u vezi s vraćanjem osoba trećih zemalja čiji je boravak nezakonit;
- Direktiva 2000/43/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu rasnog ili etničkog porijekla;
- Direktiva Vijeća 2000/78/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, invaliditeta, vjere ili uvjerenja te dobi i
- Direktiva 2006/54/EZ i Direktiva 2004/113/EZ kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovu spola (što prema praksi Europskog suda uključuje i rodni identitet i izražavanje).

Pored korištenja navedenih dokumenata Europske unije koji direktno uređuju oblast prava i obaveza stranaca prilikom ulaska, izlaska i boravka u BiH, za izradu amandmana na Zakon o strancima BiH

korišteni su i Zakon o ravnopravnosti spolova BiH i Zakon o zabrani diskriminacije BiH kojima se reguliše oblast rodne ravnopravnosti u BiH i zabrana diskriminacije prema bilo kojoj osobi ili grupi osoba i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogućí ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima života.

Izmjenama iz 2016. godine Zakon o zabrani diskriminacije također je usklađen s direktivama i pravnom stečevinom Europske unije, te je neophodno da on kao osnovni zakon kojim se zabranjuje drugačiji ili različit tretman osoba u BiH bude i u podlozi izrade Zakona o strancima BiH.

Prilikom izrade amandmana na Zakon o strancima BiH također smo konsultovali zakone koji regulišu sličnu materiju u zemljama regiona, prije svega u Republici Hrvatskoj, u kojoj je u julu 2017. godine došlo do dodatnih izmjena i dopuna Zakona o strancima u svrhu usklađivanja s direktivama i pravnom stečevinom Europske unije.

3. PRIJEDLOG AMANDMANA NA ZAKON O STRANCIMA BIH

I Zabrana diskriminacije

1. Dosadašnji Član 9. Zakona o strancima BiH mijenja se i glasi:

Član 9.

Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi prava i sloboda u svim oblastima života.

Obrazloženje: Trenutni Član 9. Zakona o strancima BiH glasi:

Zabranjena je diskriminacija stranaca po bilo kojoj osnovi, kao što su: rod odnosno spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nacionalnom manjinom, imovinsko stanje, status koji se stiče rođenjem ili drugi status.

Ovakva formulacija nije usklađena niti sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH koji je 2016. godine izmijenjen i usklađen sa direktivama i pravnom stečevinom Europske unije, niti odgovara društvenoj stvarnosti u smislu pružanja zaštite marginaliziranim grupama u bh. društvu, te strancima koji dolaze iz država u kojima im je zbog njihovih karakteristika ugrožen život i sigurnost, te je zabranjen prisilni povratak. Usvajanjem ovog amandmana pored usklađivanja Zakona o strancima BiH dolazi do harmonizacije zakona Bosne i Hercegovine i usklađivanja sa sljedećim direktivama EU: Direktiva 2000/43/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu rasnog ili etničkog porijekla; Direktiva Vijeća 2000/78/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, invaliditeta, vjere ili uvjerenja te dobi i Direktiva 2006/54/EZ i Direktiva 2004/113/EZ kojima se zabranjuje

diskriminacija na osnovu spola (što prema praksi Europskog suda uključuje i rodni identitet i izražavanje).

II Članovi porodice

2. Stav 3 Člana 50. mijenja se i glasi:

- (1) Članovima uže porodice, u smislu ovoga Zakona, smatraju se:
- a) bračni odnosno vanbračni partner državljanina BiH, ili stranca s odobrenim boravkom u BiH, ili stranca s priznatim izbjegličkim statusom, pod uslovom da je brak, odnosno vanbračna zajednica pravovaljana u BiH u skladu s članom 6. (Definicije tač. l) i m) ovog zakona;
 - b) osoba u trajnoj vezi s državljaninom BiH ili strancem s odobrenim boravkom u BiH, ili strancem s priznatim izbjegličkim statusom, ako ona traje tri godine ili kraće ako se iz drugih okolnosti može utvrditi postojanost trajne veze,
 - c) maloljetna zajednička djeca bračnih i vanbračnih partnera, njihova maloljetna usvojena djeca te maloljetna djeca svakog od njih, a koja nisu zasnovala vlastitu porodicu,
 - d) punoljetna izdržavana djeca koja su na redovnom školovanju do 26 godina ili poslovno ili radno nesposobna punoljetna djeca, koja žive u zajedničkom domaćinstvu, rođena u braku, van braka, usvojena ili djeca bračnih i vanbračnih partnera, koja nisu osnovala vlastitu porodicu, i
 - e) roditelji ili usvojitelji maloljetne djece i
 - f) izdržavani roditelji.

3. Članu 50. dodaju se stavovi 8 i 9 koji glase:

- (8) Članom porodice državljanina BiH ili stranca kojem je odobren privremeni ili stalni boravak ili koji ima priznat izbjeglički status, može se smatrati i drugi član porodice, ako postoje posebni osobni ili ozbiljni humanitarni razlozi za spajanje porodice u Bosni i Hercegovini.
- (9) U slučaju poligamnog braka, spajanje porodice na području Bosne i Hercegovine odobrit će se samo jednom bračnom partneru.

Obrazloženje: Trenutni član 50. Zakona o strancima BiH glasi:

- (1) Privremeni boravak po osnovu spajanja porodice može se odobriti članovima uže porodice:
- a) državljanina BiH koji ima prebivalište u BiH,

- b) *stranca s odobrenim stalnim boravkom u BiH, stranca kojem je odobren privremeni boravak u BiH kao nosiocu plave karte, stranca koji boravi po osnovu odobrenog privremenog boravka u BiH godinu dana ili duže i koji ima osnovane izgleda za odobrenje stalnog boravka u BiH ili stranca s priznatim izbjegličkim statusom.*
- (2) *Privremeni boravak iz stava (1) ovog člana, na zahtjev stranca koji dolazi u BiH radi spajanja porodice, može se odobriti uz uslove iz člana 49. (Opći uslovi za odobrenje privremenog boravka) ovog zakona ako:*
- a) *državljanin BiH, stranac s odobrenim boravkom u BiH ili stranac s priznatim izbjegličkim statusom ima osiguran smještaj za sebe i članove porodice za koje traži odobrenje boravka po osnovu spajanja porodice, te da ima stalni izvor prihoda, odnosno da raspolaže sredstvima dovoljnim za izdržavanje u BiH lica za koja se traži spajanje porodice i*
 - b) *državljanin BiH, stranac s odobrenim boravkom u BiH ili stranac s priznatim izbjegličkim statusom ima zdravstveno osiguranje za sebe i članove porodice za koje traži odobrenje boravka po osnovu spajanja porodice.*
- (3) *Članovima uže porodice, u smislu ovog zakona, smatraju se:*
- a) *bračni odnosno vanbračni partner državljanina BiH, ili stranca s odobrenim boravkom u BiH, ili stranca s priznatim izbjegličkim statusom, pod uslovom da je brak, odnosno vanbračna zajednica pravovaljana u BiH u skladu s članom 6. (Definicije) tač. l) i m) ovog zakona;*
 - b) *djeca do 18 godina ili punoljetna izdržavana djeca koja su na redovnom školovanju do 26 godina ili poslovno ili radno nesposobna punoljetna djeca, koja žive u zajedničkom domaćinstvu, rođena u braku, van braka, usvojena ili djeca bračnih i vanbračnih partnera, koja nisu osnovala vlastitu porodicu, i*
 - c) *izdržavani roditelji.*
- (4) *Privremeni boravak po osnovu spajanja porodice članovima uže porodice državljanina BiH koji ima prebivalište u BiH iz stava (1) tačka a) ovog člana odobrava se na period do jedne godine i može se produžiti pod istim uslovima pod kojim je boravak odobren.*
- (5) *Privremeni boravak po osnovu spajanja porodice članovima uže porodice stranca iz stava (1) tačka b) ovog člana odobrava se na period u kojem je privremeni boravak odobren strancu s kojim se spaja porodica, a najduže do jedne godine i može se produžiti pod istim uslovima pod kojim je boravak odobren.*

- (6) *Izuzetno od st. (4) i (5) ovog člana, punoljetni stranac koji boravi u BiH neprekidno tri godine po osnovu privremenog boravka odobrenog radi spajanja porodice može podnijeti zaseban zahtjev za odobrenje privremenog boravka po nekom drugom osnovu, ako ispunjava uslove propisane ovim zakonom za odobrenje privremenog boravka po nekom drugom osnovu osim spajanja porodice.*

Izmjenom stava 3 i dodavanjem predloženih stavova 8 i 9, ovim članom proširuje se krug osoba koje se smatraju porodicom u smislu Zakona o strancima BiH, te se omogućava proširenje zaštite koja je pružena članovima porodica i onim osobama za koje postoje drugi opravdani ili humanitarni razlozi da budu smatrani porodicom. Dodatnim stavovima također se otklanja nedoumica u kontekstu omogućavanja spajanja porodice na teritoriji BiH osobama čije su porodice zasnovane na poligamnim brakovima. Predloženim izmjenama osigurava se veći stepen pravne sigurnosti u pravnom sistemu BiH, omogućava se zaštita ljudskih prava većeg broja osoba a u skladu s odredbama Zakona o zabrani diskriminacije BiH i sljedećim direktivama EU: Direktiva Vijeća 2003/86/EZ o pravu na spajanje obitelji i Direktiva Vijeća 2004/38/EZ od 29. 04 2004. o pravu državljana Unije i članova njihovih obitelji o slobodi kretanja i boravka na području države članice.

III Zaštita žrtava trgovine ljudima

4. Član 60. (Zaštita žrtava trgovine ljudima) mijenja se i glasi:

- (1) Ministarstvo je odgovorno za osiguranje posebne zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima tokom njihovog prihvata i boravka u centrima za smještaj žrtava trgovine ljudima.
- (2) Osiguranje pomoći i zaštite obuhvata zdravstvenu i psihosocijalnu zaštitu, siguran smještaj, usluge prevođenja i tumačenja, pravnu pomoć te siguran povratak u državu porijekla.
- (3) Stranac za kojeg postoje osnovi sumnje da je žrtva trgovine ljudima, od dana smještaja u centar za smještaj žrtava trgovine ljudima, stiče status zaštićenog lica na period od 30 dana, što se smatra periodom oporavka i razmišljanja da odluči da li će saradivati s nadležnim organima u BiH radi istrage u otkrivanju i procesuiranju krivičnog djela trgovine ljudima.
- (4) Identifikaciju žrtve obavlja Ministarstvo u suradnji s organizacijama civilnog društva, a kada se radi o žrtvi maloljetniku Ministarstvo je dužno saradivati i s institucijama nadležnim za socijalni rad.

- (5) Staratelj maloljetnika koji je identificiran kao žrtva ima pravo, uz saglasnost nadležnog centra za socijalni rad u roku od 90 dana odlučiti o suradnji s nadležnim organima BiH, vodeći računa o najboljem interesu maloljetnika te uvažavajući mišljenje maloljetnika
- (6) Ukoliko žrtva maloljetnik nema staratelja, staratelja će imenovati nadležni centar za socijalni rad
- (7) Osoba gubi pravo na pomoć i zaštitu ako je iskaz temeljila na lažnim činjenicama, ako su prestale okolnosti zbog kojih je ostvarila pravo na pomoć i zaštitu ili ako se ponaša suprotno pravilima utvrđenim podzakonskim aktima nadležnih institucija.
- (8) Siguran povratak stranca koji ima status žrtve provodi Ministarstvo vodeći računa o njegovim pravima, sigurnosti i dostojanstvu. Povratak po mogućnosti treba biti dobrovoljan.
- (9) Maloljetnici koji su žrtve trgovine ljudima neće biti vraćeni ni u jednu državu ako nakon procjene opasnosti i sigurnosti postoji indicija da takav povratak ne bi bio u najboljem interesu maloljetnika.
- (10) Prilikom odlučivanja o prestanku privremenog boravka žrtvi maloljetniku zatražit će se mišljenje nadležnog centra za socijalni rad.

5. Dodaje se Član 60.a koji glasi:

- (1) Žrtva trgovine ljudima kojoj je odobren privremeni boravak ima pravo na siguran smještaj, zdravstvenu zaštitu, novčanu pomoć, obrazovanje i rad.
- (2) Sigurnim smještajem smatra se mjesto gdje je žrtva zaštićena od utjecaja osobe osumnjičene za počinjenje krivičnog djela.
- (3) Visinu novčane pomoći odredit će tijelo nadležno za poslove socijalne zaštite.
- (4) Žrtva koja je u radnom odnosu ili posjeduje novčana sredstva ili su joj troškovi osobnog života osigurani na drugi način nema pravo na novčanu pomoć.
- (5) Posebna pažnja vodit će se o maloljetnicima, trudnicama i osoba ma s invaliditetom kao posebno ranjivim skupinama žrtava.

Obrazloženje: Trenutni Član 60. Zakona o strancima BiH glasi:

- (1) *Ministarstvo je odgovorno za osiguranje posebne zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima tokom njihovog prihvata i boravka u centrima za smještaj žrtava trgovine ljudima.*
- (2) *Stranac za kojeg postoje osnovi sumnje da je žrtva trgovine ljudima, od dana smještaja u centar za smještaj žrtava trgovine ljudima, stiče status zaštićenog lica na period od 30 dana, što se smatra periodom oporavka i razmišljanja da odluči da li će sarađivati s nadležnim organima u BiH radi istrage u otkrivanju i procesuiranju krivičnog djela trgovine ljudima.*

Predloženim izmjenama i dopunama osigurava se adekvatna zaštita žrtava trgovine ljudima u BiH, propisuje se šta tačno ta zaštita podrazumijeva, te se navode nadležne institucije, posebno u slučaju maloljetnih žrtava trgovine ljudima. Nadalje, propisuju se prava koja žrtva trgovine ljudima u BiH ima, osigurava se zadovoljenje njenih osnovnih potreba i uvodi neophodnost saradnje s centrima za socijalni rad i organizacijama civilnog društva, posebno u slučaju posebno ranjivih skupina žrtava trgovine ljudima. Ovim izmjenama i dopunama unapređuje se prethodna regulacija sadržana u Zakonu o strancima BiH i zakon se usklađuje sa sljedećim direktivama EU: Direktiva Vijeća 2004/81/EZ o odobrenju boravka državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili im je pružena pomoć da ilegalno imigriraju, a surađuju s nadležnim tijelima.

IV Zaštita u postupku vraćanja

6. Član 109. (Princip zabrane vraćanja) mijenja se i glasi:

- (1) Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju gdje bi mu život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika. Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju u kojoj nije zaštićen od slanja na takvu teritoriju.
- (2) Izuzetno od stava (1) ovog člana, stranac koji se iz opravdanih razloga smatra opasnim za sigurnost BiH ili je pravosnažno osuđen za teško krivično djelo i predstavlja opasnost za BiH može se

prisilno udaljiti ili vratiti u drugu državu, izuzev ako bi time bio izložen stvarnom riziku da bude podvrgnut smrtnoj kazni ili pogubljenju, mučenju, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju u kojoj nije zaštićen od slanja na takvu teritoriju.

- (3) Prilikom primjene mjera za osiguranje vraćanja uzet će se u obzir najbolji interes maloljetnika i potrebe drugih ranjivih osoba, porodični život i zdravstveno stanje stranca prema kojem se poduzimaju mjere.
- (4) U smislu stava 3. ovoga člana ranjivim osobama smatraju se maloljetnici, osobe s invaliditetom, starije osobe, trudnice, članovi jednoroditeljskih porodica s maloljetnom djecom, žrtve trgovine ljudima, žrtve mučenja, silovanja ili drugog oblika psihičkog, fizičkog ili spolnog nasilja kao što su žrtve sakaćenja ženskih spolnih organa.
- (5) Stranac u postupku vraćanja ima pravo na zdravstvenu zaštitu i školovanje u skladu s važećim propisima u BiH.

Obrazloženje: Trenutni član 109. Zakona o strancima BiH glasi:

- (1) *Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju gdje bi mu život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja. Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju u kojoj nije zaštićen od slanja na takvu teritoriju.*
- (2) *Izuzetno od stava (1) ovog člana, stranac koji se iz opravdanih razloga smatra opasnim za sigurnost BiH ili je pravosnažno osuđen za teško krivično djelo i predstavlja opasnost za BiH može se prisilno udaljiti ili vratiti u drugu državu, izuzev ako bi time bio izložen stvarnom riziku da bude podvrgnut smrtnoj kazni ili pogubljenju, mučenju, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Stranac neće biti prisilno udaljen ili vraćen u zemlju u kojoj nije zaštićen od slanja na takvu teritoriju.*

Predloženim izmjenama i dopunama, pored usklađivanja Zakona o strancima BiH s pravnom stečevinom EU, dolazi do harmonizacije zakona Bosne i Hercegovine, proširuje se grupa zaštićenih karakteristika u skladu s odredbama bh. antidiskriminacionog zakonodavstva, te se širi krug osoba zaštićenih od prisilnog udaljanja i vraćanja u zemlju gdje su im život i sloboda ugroženi, definišu se posebno ranjive kategorije u skladu s trenutnom društvenom stvarnošću, te se posebna pažnja pridaje u slučaju maloljetnika. Predloženim amandmanom

također se definiše obaveza osiguravanja pristupa strancima zdravstvu i obrazovanju u BiH. Pored usklađivanja sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH, na ovaj način Zakon o strancima BiH usklađuje se i sa sljedećim direktivama EU: Direktiva 2000/43/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu rasnog ili etničkog porijekla; Direktiva Vijeća 2000/78/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, invaliditeta, vjere ili uvjerenja te dobi i Direktiva 2006/54/EZ i Direktiva 2004/113/EZ kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovu spola (što prema praksi Europskog suda uključuje i rodni identitet i izražavanje) i Direktiva 2008/115/EZ Europskoga parlamenta o zajedničkim standardima i postupanjima država članica u vezi s vraćanjem osoba trećih zemalja čiji je boravak nezakonit.

V Besplatna pravna pomoć

7. Dodaje se član 123.a (Besplatna pravna pomoć) koji glasi:

- (1) Besplatna pravna pomoć (u daljnjem tekstu: pravna pomoć) obuhvata:
 - a) davanje pravnog savjeta,
 - b) pomoć u sastavljanju podnesaka i zastupanje u upravnom sporu.
- (2) Pravo na pravnu pomoć ima stranac koji nezakonito boravi i stranac na kratkotrajnom boravku za kojeg je pokrenut postupak donošenja odluke u vezi s vraćanjem ili za kojeg je donesena odluka u vezi s vraćanjem, protiv koje se ne može izjaviti žalba nego pokrenuti upravni spor.
- (3) Pravo na pravnu pomoć iz stava 1. ovoga člana ima stranac ako:
 - je rođen u BiH
 - boravi u BiH neprekidno najmanje godinu dana,
 - član njegove uže porodice boravi u BiH na privremenom ili stalnom boravku ili je državljanin BiH ili
 - je ranjiva osoba.
- (4) Pravo na pravnu pomoć iz stava 1 ovoga člana nema stranac:
 - ako posjeduje potrebna novčana sredstva ili stvari veće vrijednosti,
 - ako je već ostvario pravo na pravnu pomoć iz stava 1. ovoga člana u vezi s drugom odlukom o vraćanju,
 - u postupku pred apelacionim sudom.
- (5) Pravnu pomoć mogu pružati advokati i pravnici iz organizacija

civilnog društva registrovanih za pružanje pravne pomoći pri Ministarstvu.

- (6) Popis pružatelja pravne pomoći sastavlja Ministarstvo.
- (7) Stranca će se bez odgode obavijestiti o mogućnosti podnošenja zahtjeva za pravnu pomoć.
- (8) Pravna pomoć pruža se na zahtjev stranca.
- (9) O odbijanju zahtjeva za pravnu pomoć Ministarstvo donosi rješenje. Protiv rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor.
- (10) Troškove pravne pomoći koja se pruža u skladu s odredbama ovoga Zakona snosi Ministarstvo.
- (11) Državljanin treće zemlje kojem je odobrena pravna pomoć oslobođen je snošenja troškova upravnog spora.
- (12) O pružanju pravne pomoći, obrascu obavijesti o pravnoj pomoći i obrascu izjave o imovinskom stanju ministar sigurnosti donosi pravilnik.

Obrazloženje: Trenutnim Zakonom o strancima BiH ni na koji način ne reguliše se pružanje besplatne pravne pomoći strancima u BiH, dok se samim Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći BiH (Član 13) navodi da *Korisnik besplatne pravne pomoći može biti:*

- a) *državljanin Bosne i Hercegovine i drugo fizičko lice koje ima boravište na teritoriji Bosne i Hercegovine,*
- b) *fizičko lice koje je na teritoriji Bosne i Hercegovine pod međunarodnom zaštitom, u skladu s međunarodnim standardom, a posebno tražioci azila, izbjeglice, lice pod supsidijarnom ili privremenom zaštitom, lice u postupku protjerivanja, apatridi, žrtve trgovine ljudima, u skladu s obavezama koje Bosna i Hercegovina ima prema međunarodnim konvencijama;*
- c) *lice čija su prava zaštićena odredbama Konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece, Konvencije o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inozemstvu, Konvencije o građanskom i sudskom postupku i Konvencije o olakšanju pristupa sudovima.*

Predloženim izmjenama i dopunama Zakon o strancima BiH usklađuje se sa Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći BiH, ali i sa

Zakonom o azilu BiH koji također reguliše pružanje pravne pomoći strancima koji traže zaštitu u BiH, te sa Direktivom Vijeća 2004/81/EZ o odobrenju boravka državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudima ili im je pružena pomoć da ilegalno imigriraju, a surađuju s nadležnim tijelima. Omogućavanjem pristupa određenim kategorijama stranaca u BiH besplatnoj pravnoj pomoći također se postiže veći stepen zaštite njihovih ljudskih prava u postupcima koji se vode pred organima BiH.

VI Zaštita temeljnih ljudskih prava u postupku protjerivanja

8. Dodaje se član 112.a (Zaštita temeljnih ljudskih prava u postupku protjerivanja) koji glasi:

- (1) Ministarstvo osigurava obavljanje posmatranja protjerivanja čiji je boravak nezakonit, o čemu može sklapati sporazume s drugim državnim tijelima, međunarodnim organizacijama i organizacijama civilnog društva.
- (2) Radi osiguranja provođenja protjerivanja tako da se poštuju temeljna ljudska prava stranaca koje se prisilno vraća, prisilno udaljenje može se tehnički snimati. Stranca će se obavijestiti o svrsi snimanja.
- (3) Zabranjeno je prisilno udaljiti državljanina treće zemlje u državu gdje su njegov život ili sloboda ugroženi zbog njegove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta ili spolnih karakteristika ili u državu gdje bi mogao biti podvrgnut mučenju ili neljudskom i ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju ili bi nad njim mogla biti izvršena smrtna kazna te u državu u kojoj mu prijeti opasnost od prisilnog udaljenja u takvu državu.
- (4) Prije prisilnog udaljenja maloljetnog državljanina treće zemlje bez pratnje utvrdit će se hoće li maloljetnik u državi povratka biti predan članu obitelji, imenovanom staratelju ili odgovarajućoj instituciji za prihvata i brigu o maloljetnicima.

Obrazloženje: Trenutnom regulacijom Zakona o strancima BiH ni na koji način nije regulisana zaštita ljudskih prava stranaca u

kontekstu provođenja postupka protjerivanja iz Bosne i Hercegovine. Predloženom regulacijom štite se ljudska prava stranaca u postupku protjerivanja iz BiH, te se uvodi način kontrolisanja odgovornosti i postupanja nadležnih institucija prilikom provođenja ove mjere, te se dodatno štite prava maloljetnika i posebno ranjivih kategorija društva u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH, te sa sljedećim direktivama EU: Direktiva 2000/43/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu rasnog ili etničkog porijekla; Direktiva Vijeća 2000/78/EZ kojom se zabranjuje diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije, invaliditeta, vjere ili uvjerenja te dobi i Direktiva 2006/54/EZ i Direktiva 2004/113/EZ kojima se zabranjuje diskriminacija na osnovu spola (što prema praksi Europskog suda uključuje i rodni identitet i izražavanje) i Direktiva 2008/115/EZ Europskoga parlamenta o zajedničkim standardima i postupanjima država članica u vezi s vraćanjem osoba trećih zemalja čiji je boravak nezakonit.

4. POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE

Politički sistem BiH je veoma kompleksan i asimetričan. BiH se sastoji od 13 administrativnih jedinica. Dijeli se na dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i Brčko distrikt.

Republika Srpska je unitarno uređena i podijeljena samo na opštine i gradove, dok se Federacija BiH sastoji od 10 kantona, koji se opet svaki pojedinačno dijeli na najmanje 3 općine/grada. Odgovornost i odnosi između institucija države, entiteta i Brčko distrikta regulisane su Ustavom BiH, ali se u dnevnompolitičkom životu često susrećemo s različitim tumačenjima ovih odredbi, što direktno utiče na (ne) donošenja zakona i drugih javnih politika (kao što su strategije ili akcioni planovi).

Država i oba njena entiteta imaju svoje ustave, kao i različite upravne i političke sisteme. Brčko distrikt ima zaseban upravni sistem i vlastiti Statut kao najviši pravni akt, ali je po nadležnostima skoro pa izjednačen s entitetima.

Na državnom nivou postoji tročlano Predsjedništvo čiji se članovi rotiraju svakih osam mjeseci.

Izvršnu vlast čini Vijeće ministara s jednim predsjedavajućim i devet ministarstava. Državne institucije su odgovorne za vanjsku, finansijsku i monetarnu politiku, nadzor i upravljanje granicama, vanjsku trgovinu, imigraciju, izbjeglice te regulaciju azila.

Jedno od ministarstava unutar Vijeća ministara BiH je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, u okviru kojeg djeluje Agencija za ravnopravnost spolova BiH. Na nivou BiH djeluje i Institucija ombudsmena za ljudska prava BiH – nacionalna institucija za zaštitu i promociju ljudskih prava, koja je sa svoja tri ombudsmena nadležna za cijelu BiH i za sve nivoe vlasti.

Zakonodavna vlast (Parlamentarna skupština) je bikameralna, donji dom je Predstavnički dom, a gornji Dom naroda. U okviru Parlamentarne skupštine BiH postoji Zajednička komisija za ljudska prava, kao i Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u Predstavničkom domu tog parlamenta.

Oba entiteta imaju jednog_u predsjednika_cu i dva_ije zamjenika_ce predsjednika_ce. Vlade entiteta imaju jednog_u premijera_ku te 16 ministara_ica. Iako pozicije gornjih domova nisu jednake u političkom sistemu Republike Srpske i Federacije BiH, može se pojednostavljeno reći da i entiteti imaju dvodomne parlamente s jednim predstavničkom domom i jednim domom naroda.

Oba entiteta imaju gender centre – centre za ravnopravnost spolova, a entitetski parlamenti imaju parlamentarna radna tijela za ljudska prava i/ili ravnopravnost spolova/jednake mogućnosti. Entiteti nemaju

specijalizovane vladine centre/urede za ljudska prava. Kantonima unutar Federacije BiH (njih deset) zagarantovana je suštinska autonomija. Kantoni imaju svoje vlade i svoje jednodomne parlamente. Iako su kantoni treći nivo vlasti odozgo, oni imaju status federalnih jedinica te tako imaju vlastite nadležnosti (kao što su obrazovanje na svim nivoima, zapošljavanje, zdravstvo), za koje donose zakone i druge javne politike. Iako je Federacija BiH nadređena kantonima, često kantoni donose propise koji su u suprotnosti s propisima Federacije ili naprosto ne provode postojeće propise Federacije BiH. Kantoni nemaju vladine urede/institucije za ljudska prava niti za ravnopravnost spolova.

U okviru kantonalnih parlamenata djeluju komisije za ljudska prava i/ili ravnopravnost spolova, koje se nisu pokazale kao naročito efikasne. Brčko distrikt, iako predstavlja oblik lokalne zajednice, faktički je, po svojim nadležnostima, izjednačen s entitetima. Distriktom upravlja gradonačelnik koji predsjedava Vladom Brčko distrikta s 10 odjela. Zakone i ostale propise donosi Skupština Brčko distrikta. Brčko distrikt nema vladin ured/instituciju za ljudska prava i/ili ravnopravnost spolova, dok unutar Skupštine Brčko distrikta djeluje komisija za ravnopravnost spolova i ljudska prava.

Najviše sudske instance su tri ustavna suda, po jedan za svaki entitet te jedan na državnom nivou. BiH nema Vrhovni sud. Policija je pod nadležnošću entiteta i Brčko distrikta, dok unutar Federacije postoji deset kantonalnih policija.

5. O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je nezavisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti LGBTI (lezbejke, gej, biseksualne, trans* i interspolne) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC takođe javno promovira ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnom, europskom i međunarodnom nivou zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini.

Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI osoba. Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili smo da vodimo jedini LGBTI medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizovali_e smo treninge za policiju, tužilaštva i sudove, te smo intenzivno radili_e sa novinarima_kama i mladim pravnicima_ama, i drugim budućim profesionalcima. Tokom 2016. godine nekoliko naših zakonodavnih i policy inicijativa ušlo je u vladinu ili parlamentarnu proceduru. Započeli_e smo rad i sa institucijama na lokalnom nivou, upravo tamo gdje je to najbitnije za LGBTI osobe. Naš zagovarački fokus smo usmjerili_e na zakonsku antidiskriminacijsku regulativu, kao i regulativu koja se tiče zaštite od nasilja nad LGBTI osobama, te namjeravamo da dalje nastavimo rad na pitanjima koja se tiču trans* osoba, istospolnih zajednica, društvene inkluzije, ali i pitanja položaja LGBTI osoba u obrazovanju, zdravstvu, radu i zapošljavanju. Tokom proteklih godina provodili smo i medijske kampanje koje su dosegle preko milion bh. građana_ki, a organizovali smo i LGBTI filmski festival – Merlinka.

Više o našem radu možete pronaći na www.soc.ba.

6. O AUTORICI

Vladana Vasić (Sarajevo, 1990) završila je studij prava na Univerzitetu u Sarajevu. Radi u Sarajevskom otvorenom centru od aprila 2012. godine na pitanjima zagovaranja, pravnog savjetovanja i monitoringa rada institucija vlasti. (Ko)autorica je različitih prijedloga novih zakona, izmjena i dopuna postojećih zakona i politika prema institucijama u BiH. Njen fokus su pitanja vezana za ljudska prava žena i LGBTI osoba, posebno u oblasti ravnopravnosti spolova, političke participacije, porodičnog i privatnog života, te zaštite od nasilja i diskriminacije. Vladana je članica Europske komisije za pravo seksualne orijentacije (European Commission on Sexual Orientation Law).

Kontakt: vladana@soc.ba

Ova publikacija izlazi u okviru edicije Human Rights Papers, koju objavljuje Sarajevski otvoreni centar. U ediciji Human Rights Papers izlaze opšti ili tematski izvještaji, kao i druge relevantne publikacije, o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Ovi izvještaji i publikacije su osnova za daljnje zagovaračke aktivnosti prema državi Bosni i Hercegovini ali i međunarodnim tijelima.

Publikacije koje se tiču krivičnih djela počinjenih iz mržnje, diskriminacije i govora mržnje, objavljene u ovoj ediciji su sljedeće:

Inela Hadžić, Vladana Vasić, Saša Gavrić, Goran Selanec, Adrijana Hanušić, Emina Bošnjak i Samra Filipović-Hadžiabdić (autori_ice): Ka efikasnoj zaštiti od diskriminacije: Prijedlog za izmjene i dopune zakona o zabrani diskriminacije BiH, Zajednički prijedlog Agencije za ravnopravnost spolova BiH i Sarajevskog otvorenog centra, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/amandmani-zzd-bih/>.

Vladana Vasić (autorica): Regulisanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Krivičnom zakonu Federacije BiH, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Heinrich Boell Stiftung, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/regulisanje-krivicnih-djela-pocinjenih-iz-mrznje-u-krivicnom-zakonu-federacije-bih/>.

Tena Šimonović Einwalter i Goran Selanec (autori_ice): Usklađivanje Zakona o zabrani diskriminacije BiH sa pravnom stečevinom EU - Stručna analiza usklađenosti, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/uskladivanje-zakona-o-zabrani-diskriminacije-bih-sa-pravnom-stecevinom-eu/>.

Darko Pandurević (autor): Izazivanje mržnje, netrpeljivosti, razdora, nasilja i diskriminacije – Prijedlozi za unapređenje suzbijanja govora mržnje u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/prijedlozi-za-unapredjenje-suzbijanja-govora-mrznje-u-bosni-i-hercegovini/>.

U ediciji Human Rights Paper izašle su i sljedeće publikacije:

Adrijana Hanušić Bećirović (autorica): Institucije za zaštitu ljudskih prava/tijela za zaštitu jednakosti i zaštita prava LGBTI osoba u regionu Zapadnog Balkana – iskustva, izazovi i dobre prakse, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/institucije-za-zastitu-ljudskih-pravatijela-za-zastitu-jednakosti-i-zastita-prava-lgbti-osoba-u-regionu-zapadnog-balkana-iskustva-izazovi-i-dobre-prakse/>.

Natalija Petrić (autorica): Žene, rad i zapošljavanje u aktima Evropske unije, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar i Helsinškog parlamenta građana Banja Luka, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/zene-rad-i-zaposljavanje-u-aktima-evropske-unije/>.

Darko Pandurević (autor): Tijela koja nadilaze binarnost: Preporuke za unapređenje pravnog i medicinskog pristupa interspolnim osobama u BiH, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/tijela-koja-nadilaze-binarnost-preporuke-za-unapređenje-pravnog-i-medicinskog-pristupa-interspolnim-osobama-u-bih/>.

Adrijana Hanušić (autorica): Prijedlog izmjena i dopuna Zakona o radu u FBiH - Za unapređenje zaštite ravnopravnosti spolova, zaštite prava povezanih sa majčinstvom, očinstvom i pravima djece, Sarajevo. Sarajevski otvoreni centar, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/prijedlog-izmjena-i-dopuna-zakona-o-rad-u-fbih/>.

Emina Bošnjak, Saša Gavrić, Vladana Vasić (autori): Prijedlog mjera za ravnopravnost lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interspolnih (LGBTI) osoba u Bosni i Hercegovini za period 2017.-2019. godine, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016. Dostupno na: <http://soc.ba/prijedlog-mjera-za-ravnopravnost-lezbejki-gejeva-biseksualnih-transrodnih-i-interspolnih-lgbti-osoba-u-bosni-i-hercegovini-za-period-2017-2019-godine/>.

Saša Gavrić (autor): Komentar na prijedlog Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine i prijedlozi amandmana za unapređenje prijedloga zakona, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016. Dostupno na: <http://soc.ba/komentar-na-prijedlog-zakona-o-ombudsmenu-za-ljudska-prava-bosne-i-hercegovine-i-prijedlozi-amandmana-za-unaprjeđenje-prijedloga-zakona/>.

Saša Gavrić i Adrijana Hanušić (autor_ice): Model Zakona o Instituciji ombudsmena za ljudska prava BiH, Sarajevo: Inicijativa za monitoring EU integracija, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/modelzakonaombudsmen/>.

Sabiha Husić i Irma Šiljak (autorice): Finansiranje i osnivanje sigurnih kuća u Federaciji BiH – ka boljim rješenjima, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar i Medica Zenica, 2015. Dostupno na: http://soc.ba/site/wp-content/uploads/2015/12/HRP_sigurne-kuce_final_10.12.2015._za-web-1.pdf.

Dalila Mirović, Inela Hadžić, Edita Miftari (autorice): Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava žena u Bosni i Hercegovini u 2014. godini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-zena-u-bosni-i-hercegovini-u-2014-godini/>.

Darko Pandurević (autor): Konkretno preporuke za poboljšanje položaja trans* osoba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/konkretne-preporuke-za-poboljsanje-polozaja-trans-osoba-u-bosni-i-hercegovini/>.

Saša Gavrić (autor): Kakve promjene želimo? Pregled trenutnog stanja i smjernice za djelovanje institucija i civilnog društva u oblasti ravnopravnosti spolova, suzbijanja diskriminacije i krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/kakve-promjene-zelimo/>.

Saša Gavrić (autor): Prava lezbejki, gejeva, biseksualnih i trans*osoba u Bosni i Hercegovini: novi pristupi? - Trenutno stanje i smjernice za buduće djelovanje institucija i civilnog društva, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/prava-lgbt-osoba-u-bih-novi-pristupi-trenutno-stanje-i-smjernice-za-buduce-djelovanje-institucija-i-civilnog-drustva/>.

Marina Veličković (autorica): Stranke, izbori, parlamenti: Žene u politici u Bosni i Hercegovini. Priča u brojkama., Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/stranke-izbori-parlamenti-zene-u-politici-u-bosni-i-hercegovini/>.

Esther Garcia Fransioli (autorica): Godišnji izvještaj o stanju prava žena u Bosni i Hercegovini tokom 2013. godine, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Fondacija CURE i Prava za sve, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/godisnji-izvjestaj-o-stanju-prava-zena-u-bosni-i-hercegovini-tokom-2013-godine/>.

Edita Miftari (autorica): Economic and Social Rights of Women in Bosnia and Herzegovina in 2012-2013, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2013. Dostupno na: <http://soc.ba/ekonomska-i-socijalna-prava-zena-u-bosni-i-hercegovini-2012-2013/>.

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH: Alternativni izvještaj o napretku 2014: politički kriteriji, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2014. Dostupno na: <http://soc.ba/alternativni-izvjestaj-o-napretku-2014-politicki-kriteriji/>.

Sarajevski otvoreni centar: Strategija za prevenciju i borbu protiv diskriminacije. Izazovi i mogućnosti za napredak u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/strategija-za-prevenciju-i-borbu-protiv-diskriminacije/>.

Sarajevski otvoreni centar: Gdje su žene u vladama? Zastupljenost i reprezentativnost žena i muškaraca u izvršnoj vlasti u BiH, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Heinrich Boell Stiftung, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/gdje-su-zene-u-vladama-zastupljenost-i-reprezentativnost-zena-i-muskaraca-u-izvrsnoj-vlasti-u-bih/>.

Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH: Alternativni izvještaj o napretku BiH 2015: politički kriteriji, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/apr2015/>.

Sarajevski otvoreni centar: Kako do 40% žena u zakonodavnim tijelima u BiH? Analiza mogućih intervencija u izbornom sistemu BiH, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2015. Dostupno na: <http://soc.ba/kako-do-40-zena-u-zakonodavnim-tjelima-u-bih-analiza-mogucih-intervencija-u-izbornom-sistemu-bih/>.

Inicijativa za monitoring EU integracija: Komentar na prijedlog amandmana na Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije BiH, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016. Dostupno na: <http://soc.ba/komentar-na-prijedlog-amandmana-na-zakon-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-zabrani-diskriminacije-bih/>.

Inicijativa za monitoring EU integracija: Alternativni izvještaj za BiH 2016: Politički kriteriji, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016. Dostupno na: <http://soc.ba/alternativni-izvjestaj-za-bih-2016-politicki-kriteriji/>.

Sarajevski otvoreni centar: Same-sex partnership – a sleeper in BiH’s EU integration process. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016. Dostupno na: <http://soc.ba/same-sex-partnership-a-sleeper-in-bihs-eu-integration-process/>.

Inicijativa za monitoring EU intergacija: Alternativni odgovori organizacija civilnog društva na pitanja Evropske komisije, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2017. Dostupno na: <http://soc.ba/alternativni-odgovori-organizacija-civilnog-drustva-na-pitanja-evropske-komisije/>.

 HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
BOSNA I
HERCEGOVINA

 SARAJEVSKI
OTVORENI
CENTAR